

AIZSTĀVĒTIE PROMOCIJAS DARBI

Olga Arhipova

VARIATĪVO MODUĻU SISTĒMA VISPĀRIZGLĪTOJOŠO IZGLĪTĪBAS IESTĀŽU VADĪTĀJU PROFESIONĀLAJĀ PILNVEIDĒ

*Autore Olga Arhipova,
Zinātnes doktore (PhD)
ekonomikā un uzņēmējdarbībā
Izglītības vadības apakšnozarē*

Promocijas darba zinātniskā vadītāja: Dr. psych., profesore Irēna Kokina (Daugavpils Universitāte, Latvija).

Pētījuma aktualitāte. Izglītība būtiski nosaka sabiedrības attīstības virzību un perspektīvu. Tās koncepcijas visā pasaulē, arī Latvijā, skar demokratizācijas, globalizācijas, optimizācijas un informatizācijas tehnoloģiju ietekme. Pārmaiņu aktualitāte Latvijas izglītībā arī ir saistīta ar iekļaušanos vienotā Eiropas izglītības telpā, kur galvenā izglītības misija ir palīdzēt ikvienam, jo zināšanu un prasmju apguve noris vienlaikus ar indivīda rakstura veidošanos, pasaules uzskata izpratni un savas atbildības uzņemšanos. Nākotnes izglītības fokuss mainījies no nacionāla, kur katra valsts nosaka savus izglītības mērķus un paņēmienus izglītības ieguvē, uz starptautisku un globālu, kam jāaptver visi izglītojamie. Globālajai izglītībai ir jādod iespēja apgūt

un attīstīt prasmes un kompetences, kas nepieciešamas, lai pielāgotos mainīgās sabiedrības prasībām un dzīves apstākļiem. Analizējot globalizācijas tendences pasaulē un iepazīstoties ar galvenajām prasībām, kādas tiek izvirzītas nākotnes sabiedrībai, globālā izglītība ir uz mūžizglītību orientēts izglītības virziens ar īpašu mācīšanās stilu un domāšanas veidu, kas nodrošina sakarības starp vietējo, reģionālo un globālo mērogu, dodot iespēju apgūt un attīstīt prasmes un kompetences, kas nepieciešamas cilvēkam, lai piemērotos mainīgām sabiedrības prasībām.

Pētījuma praktiskā aktualitāte. Analizējot vispārīzglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālās pilnveides praksi Latvijā un Eiropas valstīs, pārlicinoties par vispārīzglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionalitātes lielo nozīmi izglītības attīstībā un apzinoties Latvijas vispārīzglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālās pilnveides nesakārtotību un izglītības iestāžu vadītāju profesionālās pilnveides atbalsta pasākumu organizēšanas nepieciešamību, tika izvēlēts promocijas darba temats: variatīvo moduļu sistēma vispārīzglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālajā pilnveidē.

Pamatojoties uz iepriekšminētajiem nosacījumiem, vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālā pilnveide vislabāk ir organizējama pēc moduļu principa. Katrs modulis savā ziņā ir relatīvi patstāvīga profesionālās pilnveides procesa sastāvdaļa. Tā kā vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālā pilnveide ir mūžizglītības procesa sastāvdaļa, vēlams moduļus saskaņot ar citiem formāliem un neformāliem izglītības veidiem, lai dotu plašākas iespējas un dažādību pilnveides procesa veidošanai.

Pētījuma objekts: Vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālās pilnveides process.

Pētījuma priekšmets: variatīvo moduļu sistēma vispārizglītojošo iestāžu vadītāju profesionālajā pilnveidē.

Promocijas darba mērķis ir izstrādāt teorētiski pamatotu VMS vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālajai pilnveidei, kura atbilst mūžizglītības pamatnostādņem un mūsdienīgu Latvijas sabiedrības pieprasījumam.

Pētījuma uzdevumi:

1. Studēt, analizēt un izvērtēt zinātnisko literatūru starpzinātņu skatījumā par vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālās pilnveides būtību un evolūciju.
2. Izpētīt un apkopot informāciju par pasaules, Eiropas Savienības valstu un Latvijas vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālās pilnveides labās prakses pieredzi un atbilstību sabiedrības pieprasījumam.
3. Izstrādāt VMS izveides un detalizācijas pētījuma koncepciju, kas tiktu balstīta uz sociālā konstruktīvisma filozofiskas pieejas un komunikatīvas filozofiskas pieejas kā komplementāri papildinošajām konceptuālajām pieejām.
4. Teorētiski apbēt vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālās pilnveides variatīvo moduļu sistēmu.
5. Apstrādāt un apkopot iegūtos datus, kā arī izanalizēt un izvērtēt iegūtos rezultātus.

Pētījuma hipotēze: vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālās pilnveides modelis, kurš atbilst mūžizglītības pamatnostādņem un Latvijas sabiedrības pieprasījumam, izveidots un tiek realizēts kā variatīvo moduļu sistēma.

Lai pārbaudītu vai apstiprinās hipotēze, autore sākotnēji izvirza šādus **pētījuma jautājumus:**

- Kāda ir vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālās pilnveides būtība un pieejas to pilnveidei?
- Kā pastāvošais piedāvājums atbilst vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālās pilnveides vajadzībām, un kas tajā ir jāmaina?
- Kāds ir VMS (variatīvo moduļu sistēma) praktiskais pielietojums vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālās pilnveides nodrošināšanai Latvijā?
- Kā vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālās pilnveides variatīvo moduļu sistēma atbilst Latvijas sabiedrības pieprasījumam?

Pētījuma bāze.

Pētījumā tika iesaistīti:

- Latvijas vispārizglītojošo skolu direktori – 440 cilvēki;
- Izglītības pārvalžu vadītāji un darbinieki – 25 cilvēki;
- Eksperti izglītības vadības jautājumos – 8 cilvēki.

Pētījuma metodes:

Promocijas darba mērķa sasniegšanai un uzdevumu risināšanai izmantotas šādas pētījuma metodes:

1. Teorētiskas metodes:

- zinātniskās literatūras (vadībzinātnes, izglītības vadības, pētījuma metodoloģijas, filozofijas) analīze;
- dokumentu, izglītību reglamentējošo tiesisko aktu (pasaules, ES, LR) – likumu, noteikumu, nolikumu ekstensīvā kvalitatīvā analīze.

2. Empīriskas metodes:

2.1. Matemātiskās statistikas metodes. Primāro datu ieguves metodes:

- izglītības iestādes vadītāju profesionālās pilnveides modeļus raksturojošu pētījumu un statistisko datu sekundārā analīze;
- kvantitatīvās strukturētas aptaujas;
- daļēji strukturētās intervijas ar izglītības iestādes vadītājiem un ekspertiem.

2.2. Frekvenču analīze:

- datu mērījumu skalas (nominālās, kārtas un intervālu skalas);
- biežumu sadalījumus, sakārtojot datus tabulās;
- biežumu sadalījumu grafisko attēlošanu (grafiski un diagrammas);
- centrālās tendences rādītāju aprēķināšanu (aritmētiskais vidējais, mediāna, moda);
- variācijas rādītāju aprēķināšanu (variācijas amplitūda, vidēja absolūta novirze, dispersija, standartnovirze);
- asimetrijas un ekscesa rādītāju aprēķināšanu (asimetrijas koeficients, ekscesa koeficients).

Secinošās statistikas metodes:

- nulles hipotēzes par divu izlašu dispersijas vienādību pārbaudi;
- nulles hipotēzes pārbaudi ekscesa koeficientam;
- nulles hipotēzes pārbaudi asimetrijas koeficientam;
- neparametrisko metodi – χ^2 kritērija noteikšanu.

Pētījuma zinātniskā novitāte:

1. Tika precizēta vispārīzglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālā pilnveides būtība.
2. Izstrādāta vispārīzglītojošo izglītības iestāžu vadītāju izglītības profesionālās pilnveides variatīvo moduļu sistēma, ņemot vērā izglītības vadības pieredzi, 21. gadsimta tendences izglītībā un sabiedrības pieprasījumu.
3. Noteiktas vispārīzglītojošo izglītības iestāžu vadītāju kompetences jaunās ekonomikas laikmetā, pamatojoties uz sabiedriski politisko un ekonomisko apstākļu maiņu un to ietekmi.
4. Tika precizēti jēdzieni “izglītības menedžments” un “skolas līderi”.

Pētījuma praktiskā nozīmība:

1. Noskaidrota un izpētīta vispārīzglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālās pilnveides situācija un ar to saistītās problēmas.

2. Izstrādāti priekšlikumi vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālās pilnveides sistēmas veiksmīgai adaptācijai Latvijā.
3. Izstrādātā VMS ļauj pilnveidot moduļu saturu sistēmiski un secīgi, pārļiecinoties par katra posma rezultātu sasniegšanu.
4. Izstrādātā vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālās pilnveides variatīvo moduļu sistēma dod iespēju mērķtiecīgi plānot un īstenot profesionālās kompetences attīstību.

Darba struktūra. Promocijas darba apjoms ir 157 lappuses. Promocijas darba struktūru veido ievads, trīs daļas, secinājumi, literatūras saraksts un 14 pielikumi. Kopumā analizēti 237 literatūras un internetresursu avoti latviešu, angļu, vācu, krievu valodā. Promocijas darbā ir 30 attēli un 21 tabulas.

Aizstāvēšanai izvirzītās tēzes:

1. Sakarā ar to, ka mūžizglītībā ir nepieciešams jauns saturs un efektīvāki mācīšanās veidi, pastāv nepieciešamība organizēt atbalsta pasākumus vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālajai pilnveidei.
2. Lai nodrošinātu vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju aktīvu darbību un profesionālās pilnveides pieejamību, profesionālās pilnveides procesu nepieciešams sistematizēt un organizēt pēc variatīvo moduļu principa.
3. Izglītības iestāžu vadītāju profesionālās pilnveides darbības sekmīgai, optimālai un ilgtspējīgai turpināšanai kā obligāts nosacījums ir mērķtiecīga vadītāju kompetences pilnveidošana. Šajā nolūkā tiek izstrādāta VMS (variatīvo moduļu sistēma) – īpaši strukturēts starpdisciplināru tematisko nodarbību komplekss, kas nodrošina profesionālās pilnveides procesa ilgumu, organizāciju, metodoloģiju un metodiku, un kas tiek tematiski kombinēts atbilstoši izglītības iestāžu vadītāju vajadzībām un interesēm. Pētījuma gaitā tika konstatēts, ka visnozīmīgākie un pieprasītākie VMS moduļi ir “Finanšu pārvaldība”, “Komunikācijas pārvaldība” un “Personāla pārvaldība”.

Gala atzinumi

Promocijas darbā tiek piedāvāta vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālās pilnveides variatīvo moduļu sistēma, kuras novērtēšanai izmantota ekspertatzinumu metode. Pētījumā aprakstīta vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālās pilnveides variatīvo moduļu sistēmas vērtēšanas metodoloģija un organizācija, kā arī iepazīstināts ar ekspertu vērtējumiem un vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālās pilnveides variatīvo moduļu sistēmas teorētisko aprobāciju un tās rezultātiem. Izmantojot promocijas darba pētījumā gūtās atziņas un personīgo pieredzi, ir izstrādāti priekšlikumi.

Promocijas darba mērķis izstrādāt teorētiski pamatotu VMS vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālajai pilnveidei, kura atbilst mūžizglītības pamatnostādņem un mūsdienu Latvijas sabiedrības pieprasījumam ir sasniegts, jo, pamatojoties uz zinātniskās literatūras analizē iegūtajām atziņām, personīgo pieredzi un praktiskajiem pētījumiem, ir noskaidrotas vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesio-

nālās pilnveides problēmas, izveidota vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālās pilnveides variatīvo moduļu sistēma. Promocijas darba teorētisko un praktisko pētījumu rezultāti apstiprina promocijas darba hipotēzi, jautājumus un aizstāvēšanai izvirzītās tēzes.

Vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālās pilnveides variatīvo moduļu sistēmas izstrādes procesā tika savākta un apkopota ar izglītības jautājumiem saistītā informācija, veikta informācijas analīze un novērtējums reģionālā, nacionālā un starptautiskā kontekstā.

Ekspertvērtējuma rezultāti rāda, ka vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālās pilnveides variatīvo moduļu sistēma ir praktiski īstenojama, jo ir atzīta tās atbilstība mūžizglītības pamatnostādņēm. Vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālās pilnveides variatīvo moduļu sistēmas mērķi un uzdevumi, pēc ekspertu vērtējuma, ir reāli sasniedzami un īstenojami. Eksperti atzīst, ka, lai nodrošinātu vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju aktīvu darbību un profesionālās pilnveides pieejamību, profesionālās pilnveides procesu nepieciešams sistematizēt un organizēt pēc variatīvo moduļu principa, un ka variatīvo moduļu sistēmas praktiskā īstenošana dos ieguldījumu profesionālās pilnveides procesa attīstībā Latvijā.

Galvenie secinājumi

Pamatojoties uz promocijas darba teorētisko un praktisko pētījumu rezultātiem tika izdarīti šādi secinājumi:

1. Kopš pagājušā gadsimta beigām būtiski pieaugusi termina “profesionālā pilnveide” nozīme, ar to saprotot zināšanas, prasmes, kā arī kompetences vai attieksmi un vērtības, kas kopā ļauj efektīvi veikt konkrētu darbu.
2. Promocijas darba rezultāts ir vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālās pilnveides variatīvo moduļu sistēma, kas piedāvā iespēju esošās pieredzes aktualizēšanai, jaunu atskaites sistēmu izveidei un jaunas pieredzes konstruēšanai.
3. Variatīvo moduļu sistēmas un tā apakšmoduļu saturs vērsts uz kompetenču pilnveidošanu konkrētā izglītības jomā. Tā mērķis ir dot iespēju pilnveidot izglītības iestāžu vadītāju profesionālo meistarību, apgūstot jauninājumus izglītības jomas saturā un metodikā, tos radoši izmantot izglītības vadības procesā atbilstoši mērķiem, skolēnu vajadzībām un interesēm, vadības filozofijai un vadības pamatprincipiem.
4. Lai nodrošinātu vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālās pilnveides pieejamību, jāizmanto divējāda pieeja: esošais piedāvājums jāpadara redzamāks, elastīgāks, integrētāks un efektīvāks, tajā pašā laikā veidojot jaunus mācību procesus un vides.
5. Vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālās pilnveides procesa galvenie raksturlielumi ir procesa nebeidzamība, kas veido vienotu veselumu ar vadītāju profesionalitātes līmeņa prasībām attiecīgajā laika posmā, procesa elementu saskaņotība, nepieļaujot vienkārši atsevišķu, kaut arī šķietami svarīgu, pasākumu virkni, sistēmiskums, vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju aktīva darbība un vēlē-

- šanās pilnveidoties, profesionalitātes līmeņa pārmaiņas, kas izpaužas profesionālās kompetences un izglītības kvalitātes paaugstināšanā.
6. Ar vadību tiek saprasta sistēma, kas nodrošina sekmīgu organizācijas funkcionēšanu, saglabāšanu un attīstību. Vadības mērķis ir izveidot efektīvu organizāciju, kas mainās tādā veidā, lai tās darbība atbilstu funkcionēšanas ārējās un iekšējās vides uzdevumiem un nosacījumiem. Attiecīgi vadītājam jāprot sasniegt nospraustos mērķus, izmantojot savu darbinieku darbu, intelektu un uzvedības motivāciju.
 7. Vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju vada nepieciešamība apgūt menedžmenta iemaņas un iegūt informāciju par mūsdienu izglītības menedžmentu, piemēram, personāla vadību, finanšu un komunikācijas pārvaldību. Jāpastāv līdzsvaram starp teorētiskajām zināšanām, ikdienas praksē balstītām iemaņām un profesionālo attieksmi, tā saucamo uz direktoru kompetenci balstītu izglītību.
 8. Izglītības menedžmenta problēmu risinājumā liela ietekme ir sistēmpieejas idejām, kur darbības tiek uztvertas kā vienota sistēma, kas sastāv no savstarpēji saistītiem elementiem ar pastāvīgu iekšējās un ārējās vides faktoru mijiedarbību.
 9. Profesionālo attīstību var uzskatīt par sistemātisku un ciklisku procesu. Šis process var palīdzēt un sniegt atbalstu vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītājiem pastāvīgā profesionālās attīstības procesā saistībā ar skolu attīstību. Cikla pamatā ir pretstatījums starp faktisko uzvedību un vēlamu uzvedību. Profesionālais profils var palīdzēt pievērst uzmanību aspektiem, kas vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītājam būtu jāattīsta.
 10. Par ikdienas mācīšanās vajājam pusēm promocijas darbā tiek uzskatīts sistēmas trūkums, gadījuma raksturs, bāzēšanās uz cilvēka dzīves pieredzi, ko neizbēgami ierobežo empīriski uztveramā īstenība, tāpēc tā nevar nodrošināt dziļu un sistematizētu zināšanu apguvi.
 11. Promocijas darbā veiktā pētījumā atklājās uzskats, ka variatīvā moduļu sistēma ir ilgtspējīga, jo tas nodrošinātu, ka izglītības sistēma pakāpeniski papildinātos ar izglītības vadībā profesionāli izglītotiem vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītājiem, kas veicinātu izglītības iestāžu un visas izglītības sistēmas efektīvāku un kvalitatīvāku darbību un attīstību.

Problēmas un to iespējamie risinājumi

1. problēma: Mūsdienu sabiedrības pieprasījuma analīze ļauj secināt, ka izglītības piedāvājums daļēji atbilst reālajām vajadzībām, un izglītības iestādes nespēj operatīvi reaģēt uz pārmaiņām. Esošā situācija izglītības pārvaldībā nepietiekoši veicina līdzsvarotu, attīstības vajadzībām un Latvijas sabiedrības interesēm atbilstošu vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālās pilnveides sistēmu.

Iespējamie risinājumi: Situāciju varētu uzlabot vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju izglītības pārvaldības un profesionālās pilnveides procesa nodrošināšana IZM regulējumā, kas panāks pilnvērtīgu atbilstību starp piedāvājumu izglītībā un valsts ekonomiskās attīstības vajadzībām.

2. problēma: Latvijas vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālās pilnveides esošās situācijas analīzes trūkums: gan ārējās vides un tās ietekmes faktoru apzināšana, analīze un prognozēšana, gan iekšējās attīstības faktoru apzināšana un analīze.

Iespējamie risinājumi: Apskatot vairākās Eiropas valstīs pastāvošo praksi profesionālajā pilnveidē un pamatojoties uz izstrādātajām izglītības iestāžu vadītāju profesionālās kompetences attīstības vadlīnijām, tiek piedāvāts IZM veikt vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālās pilnveides regulāru monitoringu gan pašvaldības, gan valsts līmenī.

3. problēma: Vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālās sistēmas neatbilstība pašreizējai situācijai un izglītības sistēmai izvirzītajiem mērķiem.

Iespējamie risinājumi: IP veikt visaptverošu vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālās pilnveides vajadzību izpēti, tajā ietverot nepieciešamo zināšanu un profesionālo prasmju izvērtējumu. IZM vispārizglītojošo izglītības iestāžu akreditācijas procesā jānovērtē arī vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionalitāte, un novērtēšanas rezultātus jāizmanto par pamatu lēmumam par vadītāja atbilstību ieņemamajam amatam.

4. problēma: Profesionālās pilnveides realizācijas pamatbarjeras: nav izstrādāta atbilstoša likumdošana, trūkst vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālās pilnveides vienotas sistēmas, kā arī atbilstošu institūciju tīkla, efektīvas pārvaldes sistēmas, kvalitātes ietvara un apstākļu neesamība.

Iespējamie risinājumi: Ņemot vērā promocijas darbā izvērtēto situāciju vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālajā pilnveidē, autore izvirza priekšlikumu izglītības pārvalžu vadītājiem, Latvijas rektoru padomei, Valsts administrācijas skolai ieviest un īstenot VMS vispārizglītojošo izglītības iestāžu vadītāju profesionālajai pilnveidei.

Tam nepieciešams:

- savlaicīgi konstatēt VMS pilnveidošanas nepieciešamību,
- veikt VMS atbilstības darba tirgus pieprasījumam novērtēšanu un analīzi.

VARIATIVE MODULE SYSTEM IN THE PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF THE HEADS OF GENERAL EDUCATION INSTITUTIONS

The scientific advisor of the doctoral thesis: Dr. psych., professor Irēna Kokina (Daugavpils University, Latvia).

Topicality of research. Education greatly determines the directedness and perspective of the society development. Its conceptions worldwide as well as in Latvia are affected by democratization, globalization, optimization, and information technologies. Topicality of changes in education in Latvia is also related to its inclusion into the unified space of education in Europe where the major mission of education is providing general assistance, as the acquisition of knowledge and skills proceeds simultaneously with the formation of an individual's character, understanding of the world view, and assuming responsibility for oneself. The focus of future education has shifted from the national level, where each country sets her own education aims and means in acquiring education, to international and global that must embrace all learners. Global education must be given an opportunity to acquire and develop skills and competences needed to adjust to the demands and life conditions of society undergoing changes. Analyzing the trends of globalization worldwide and familiarizing with the main demands set for the future society, global education is a lifelong education oriented trend of education with a specific style of learning and way of thinking that secures correspondences between the local, regional and global ranges, providing an opportunity of acquiring and developing skills and competences necessary for a person in order to adjust to the demands of changing society.

Practical topicality of research. Analyzing the practice of professional development of the heads of general education institutions in Latvia and European countries, ascertaining of the great significance of professionalism of the heads of general education institutions in the development of education and being aware of the poor organization of professional development of the heads of general education institutions in Latvia and the necessity for organizing support events of professional development of the heads of general education institutions, the following topic of the doctoral dissertation was selected: variative module system in the professional development of the heads of general education institutions.

Based on the above-mentioned conditions, professional development of the heads of general education institutions is best organized according to module principle. Each module is in its own way a relatively independent part of the process of professional development. As professional development of the heads of general education institutions is a part of lifelong education process, it is advisable to conform modules to other formal and non-formal kinds of education in order to provide broader opportunities and diversity for the formation of the process of professional development.

Research object: the process of professional development of the heads of general education institutions.

Research subject: variative module system (VMS) in the professional development of the heads of general education institutions.

Research aim: to develop a theoretically substantiated VMS for the professional development of heads of general education institutions, which corresponds to the guidelines of lifelong learning and the demand of modern Latvian society.

Research objectives:

1. To study, analyze and evaluate the scientific literature from the point of view of interdisciplinary science about the essence and evolution of professional development of the heads of general education institutions.
2. To study and compile information on the experience of the best practice of professional development of the heads of general education institutions of the world, European Union countries and Latvia and its compliance with the public demand.
3. To develop the concept of VMS creation and detail research, which would be based on the philosophical approach of social constructivism and communicative philosophical approach as complementary conceptual approaches.
4. Theoretically approve the system of variation modules of professional development of heads of general education institutions.
5. Process and summarize the obtained data, as well as analyze and evaluate the obtained results.

Research hypothesis: the model of professional development of the heads of general education institutions, which complies with the guidelines of lifelong learning and the demand of the Latvian society, has been developed and is being implemented as a system of variative modules.

In order to verify the hypothesis, the author has initially set the following **research questions:**

- What is the essence of professional development of the heads of general education institutions and what are the approaches for it?
- How does the existing offer comply with the needs for professional development of the heads of general education institutions and what ought to be changed in it?
- What is the practical applicability of VMS (variative module system) for the provision of professional development of the heads of general education institutions in Latvia?
- How does VMS for professional development of the heads of general education institutions comply with the public demand in Latvia?

Research base.

The research involved the following:

- general education school directors in Latvia – 440 persons;
- heads and officials of education councils – 25 persons;
- experts in education management – 8 persons.

Research methods:

For reaching the aim of the doctoral thesis and completing its objectives, the following research methods have been used:

1. Theoretical methods:
 - analysis of scientific literature (in management science, education management, research methodology, philosophy);
 - analysis of documents, legal acts that regulate education (world, EU, Republic of Latvia) – acts, rules, regulations (extensive, qualitative analysis).
 2. Empirical methods:
 - 2.1. Primary data acquisition methods:
 - secondary analysis of research characterizing professional updating models of education institution managers and statistical data;
 - quantitative structured interviews;
 - semi-structured interviews with managers of education institutions and experts.
 - 2.2. Frequency analysis:
 - data measurement scales (nominal, sequence and interval scales);
 - frequency distributions by tabulating data;
 - graphical representation of frequency distributions (graphs and charts);
 - calculation of central trend indicators (arithmetic mean, median, mode);
 - variations in performance is calculated (amplitude variation, mean absolute deviation, variance, standard deviation);
 - calculation of asymmetry and excess indicators (asymmetry factor, excess factor).
- Inferential statistical methods:
- null hypotheses for testing the variance equations of two samples;
 - null hypothesis test for excess coefficient;
 - testing the null hypothesis for the asymmetry factor;
 - non-parametric method – determination of criterion χ^2 .

The scientific novelty of the research:

1. The research specifies the essence of professional development of the heads of general education institutions.
2. The research produces a VMS for professional development of the heads of general education institutions, considering education management experience, 21st century trends in education, and public demand.
3. The research defines the competences of the heads of education institutions in the age of the new economy, based on the changing social political and economic conditions and their impact.
4. The research specifies notions “education management” and “school leaders”.

The practical significance of the research:

1. The research clarifies and investigates the status quo in professional development of the heads of general education institutions and related problems.
2. The research elaborates suggestions for a successful adaptation of professional development system of the heads of general education institutions in Latvia.
3. The elaborated VMS makes it possible to improve the module content systemically and consequentially, verifying the achievement of results at each stage.

4. The elaborated VMS for professional development of the heads of general education institutions provides for purposeful planning and implementing the professional competence development.

Structure of the doctoral thesis. The volume of the doctoral thesis is 120 pages. Structure of the work comprises introduction, three chapters, conclusions, list of literature, and 14 appendices. 237 bibliographical and Internet resources are analyzed in Latvian, English, German and Russian. The doctoral thesis contains 30 figures and 21 tables.

Theses put forward for defense:

1. Due to the need for new content and more effective ways of learning in lifelong learning, it is necessary to organize support measures for the professional development of heads of general education institutions.
2. In order to ensure the active work of the heads of general education institutions and the availability of professional development, the professional development process needs to be systematized and organized according to the principle of variative modules.
3. Purposeful improvement of the competence of the heads of general education institutions is an obligatory condition for the successful, optimal and sustainable continuation of the professional development activities of the heads of educational institutions. To this end, VMS is being developed – a specially structured set of interdisciplinary thematic sessions, which ensures the duration, organization and methodology of the professional development process and which is thematically combined according to the needs and interests of educational leaders. The study found that the most important and demanded VMS modules are “Financial Management”, “Communication Management” and “Personnel Management”.

Final statements

The system of variative modules of professional development of heads of general education institutions is offered in the doctoral thesis for the evaluation of which the method of expert opinions is used.

The study describes the methodology and organization of the evaluation of VMS of professional development of heads of general education institutions, as well as introduces expert evaluations and the theoretical approbation of the system of variative modules of professional development of heads of general education institutions and its results. Using the findings and personal experience gained in the doctoral thesis research, proposals have been developed.

The aim of the doctoral thesis is to develop a theoretically substantiated VMS for the professional development of heads of general education institutions, which meets the guidelines of lifelong learning and the demand of modern Latvian society. Due to the problems, a system of variative modules of professional development of heads of general education institutions has been created. The results of the theoretical and practical research of the doctoral thesis confirm the hypothesis, questions and theses of the doctoral thesis.

In the process of developing the variative module system of professional development of heads of general education institutions, information related to education issues was collected and summarized, and information analysis and evaluation in a regional, national and international context was performed.

The results of the peer review show that VMS for the professional development of heads of general education institutions is practicable, as its compliance with the guidelines for lifelong learning has been recognized.

According to experts, the goals and tasks of VMS of professional development of heads of general education institutions are realistically achievable. Experts acknowledge that in order to ensure the activity of heads of general education institutions and the availability of professional development, the professional development process needs to be systematized and organized according to the principle of variative modules, and that the practical implementation of VMS will contribute to the professional development process in Latvia.

Main conclusions

Based on the results of theoretical and practical research of the doctoral thesis the following conclusions were made:

1. Since the end of the last century, the term professional development has grown significantly, meaning knowledge, skills, as well as competencies or attitudes and values, which together make it possible to perform a specific job effectively.
2. The result of the doctoral thesis is VMS of professional development of heads of general education institutions, which offers an opportunity to update existing experience, create new reference systems and construct new experience.
3. The content of VMS and its sub-modules is focused on the development of competencies in a specific field of education. Its aim is to provide an opportunity to improve the professional skills of heads of educational institutions by learning innovations in the content and methodology of education, to use them creatively in the educational management process in accordance with goals, students' needs and interests, management philosophy and basic management principles.
4. In order to ensure the availability of professional development for the heads of general education institutions, a two-pronged approach should be used: the existing offer should be made more visible, flexible, integrated and efficient, while creating new learning processes and environments.
5. The main characteristics of the process of professional development of heads of general education institutions are the infinity of the process, which forms a unified whole with the requirements of the level of professionalism of managers in the relevant period, coherence of process elements, and the desire to improve, changes in the level of professionalism, which is reflected in the increase of professional competence and the quality of education.

6. Management is a system that ensures the successful functioning, maintenance and development of an organization. The goal of management is to create an effective organization that changes in such a way that its operations meet the tasks and conditions of the external and internal environment of operation. Accordingly, the manager must be able to achieve the set goals by using the work, intellect and behavioral motivation of his employees.
7. The head of general education institutions is guided by the need to acquire management skills and obtain information about modern education management, such as personnel management, financial and communication management. There must be a balance between theoretical knowledge, skills based on everyday practice and a professional attitude, so-called director-based education.
8. In the solution of education management problems, the ideas of the system approach have a great influence, where the activities are perceived as a unified system, which consists of interconnected elements with a constant interaction of internal and external environmental factors.
9. Professional development can be considered as a systematic and cyclical process. This process can help and support the heads of general education institutions in the ongoing professional development process related to school development. The cycle is based on the contrast between inter-factual behavior and desired behavior. A professional profile can help to draw attention to the aspects that the head of general education institutions should develop
10. The weaknesses of everyday learning in the dissertation are considered to be the lack of a system, the occasional nature, the reliance on human life experience, which is inevitably limited by empirically perceived reality, therefore it cannot ensure deep and systematic acquisition of knowledge.
11. The research carried out in the doctoral thesis reveals the opinion that VMS is sustainable, as it would ensure that the education system is gradually supplemented with professionally educated heads of general education institutions, which would promote more efficient and better operation and development of educational institutions and the whole education system.

Problems and their possible solutions

Problem 1: The analysis of the demand of modern society allows to conclude that the supply of education partially meets the real needs, and the educational institutions are not able to react quickly to the changes. The current situation in education management does not sufficiently promote a balanced professional development system for the heads of general education institutions that meets the needs of development and the interests of the Latvian society.

Possible solutions: The situation could be improved by ensuring the process of education management and professional development of the heads of general education institutions in the Ministry of Education and Science regulation, which will achieve a full correspondence between the supply in education and the needs of the country's economic development.

Problem 2: Lack of analysis of the current situation of professional development of the heads of Latvian general education institutions: both identification, analysis and forecasting of the external environment and its impact factors, and identification and analysis of internal development factors.

Possible solutions: Examining the practice of professional development in several European countries and based on the developed guidelines for the development of professional competence of education institutions, it is proposed that the Ministry of Education and Science carry out regular monitoring of professional development of general education institutions leaders at both municipal and state level.

Problem 3: The inconsistency of the professional system of the heads of general education institutions with the current situation and the goals set for the education system.

Possible solutions: To carry out a comprehensive study of the professional development needs of the heads of general education institutions in the Education board, including an assessment of the necessary knowledge and professional skills. In the accreditation process of general education institutions of the Ministry of Education and Science, the professionalism of the heads of general education institutions must also be assessed. The results of the assessment must be used as a basis for a decision on the head's suitability for the position.

Problem 4: Basic barriers to the implementation of professional development: no relevant legislation has been developed, there is a lack of a unified system of professional development of heads of general education institutions, as well as a network of appropriate institutions, effective management system, quality framework and conditions.

Possible solutions: The author makes a proposal to the heads of education administrations, the Latvian Rectors' Council, the School of Public Administration to introduce and implement VMS for professional development of heads of general education institutions.

This requires: identifying in a timely manner the need for VMS improvement; assessing and analyzing the compliance of the VMS with the demand of the labor market.